

Prezident v politickom systéme Slovenskej republiky

Peter Horváth

Resumé

Die Studie befasst sich mit der Rolle des Präsidenten im Rahmen des Verfassungssystems der Slowakischen Republik seit der Gründung des Staates in 1993. Betont wird vor allem seine Beziehung zu der Legislative und Exekutive. Obwohl die Funktion des Staatsoberhauptes in der Verfassung bei der Exekutive verankert ist, ist seine Hauptrolle ist, ein Arbiter in eventuellen Streitigkeiten zwischen der gesetzgebenden und ausübenden Staatsgewalt. Außerdem sollte er in der Gesellschaft als eine natürliche moralische Autorität auftreten.

Súčasná Ústava Slovenskej republiky bola prijatá na pôde zákonodarného zboru, Slovenskej národnej rady, 1. septembra 1992.¹ Predbehla tak vznik samostatného štátu – Slovenskej republiky 1. januára 1993, ktorá vznikla ako jeden z dvoch nástupníckych štátov po zanikajúcej Českej a Slovenskej Federatívnej Republike.²

Od svojho prijatia v roku 1992 bola novelizovaná do začiatku roka 2005 zatiaľ päťkrát.³ Zatiaľ čo posledná novelizácia ústavy v roku 2004 bola podmienená vstupom Slovenskej republiky do Európskej únie, novelizácie v rokoch 1998 – 2001 sa priamo dotýkali aj postavenia hlavy štátu a oproti pôvodnému stavu jeho postavenie a usporiadanie vzťahov medzi najvyššími štátnymi orgánmi značne upravili.

Forma vlády a postavenie prezidenta Slovenskej republiky sa od začiatku existencie Slovenskej republiky ako samostatného štátu stala témou politických diskusií. Tieto otázky boli od počiatkoch vzniku štátu o to nástojčivejšie, že dvaja najvyšší reprezentanti štátu – Michal Kováč ako prezident a Vladimír Mečiar ako predseda vlády – sa dostali do vzájomného konfliktu, ktorý svojim rozsahom a intenzitou poznačil celú spoločnosť. Tento

¹ Vyhlásená bola v zbierke zákonov pod číslom 460/1992 Zb., 1. októbra 1992, kedy aj s výnimkou niektorých článkov nadobudla účinnosť – ústava sa skladá z Preambuly a deviatich hláv, ktoré sa členia na jednotlivé oddiely a články. Štruktúra Ústavy Slovenskej republiky je nasledovná: Preambula, Základné ustanovenia (Prvá hlava), Základné práva a slobody (Druhá hlava), Hospodárstvo Slovenskej republiky a Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky (Tretia hlava), Územná samospráva (Štvrtá hlava), Zákonodarná moc (Piata hlava), Výkonná moc (Šiesta hlava), Súdna moc (Siedma hlava), Prokuratúra Slovenskej republiky (Ôsma hlava), Prechodné a záverečné ustanovenia (Deviata hlava)

² ústavný zákon č. 542/1992 Zb. o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky

názorový stret predstavoval jednu zo základných konštánt vnútropolitického vývoja Slovenska najmä v rokoch 1993 – 1998.

Slovenská republika je parlamentnou republikou, čo vyplýva z rozloženia delby moci v štáte, ako aj ústavným zakotvením parlamentnej formy vlády. Typickým znakom tejto formy vlády je aj postavenie hlavy štátu, ktoré sa označuje ako slabé.⁴

Vládny návrh Ústavy Slovenskej republiky v roku 1992 obsahoval kombináciu prvkov z prvej československej ústavy z roku 1920, ústavy z roku 1960 (v znení ústavného zákona o československej federácii) a medzinárodných dohovoroch o ľudských právach.⁵

1. Voľba prezidenta

Voľba prezidenta v parlamente

Podľa pôvodného textu ústavy z roku 1992 prezidenta volila Národná rada Slovenskej republiky tajným hlasovaním. Na jeho zvolenie bol potrebný súhlas aspoň troch pätín všetkých poslancov parlamentu.⁶ Podmienkou zvoliteľnosti (pasívnej legitímácie) bolo štátne občianstvo Slovenskej republiky, právo voliť do Národnej rady Slovenskej republiky a vek minimálne 35 rokov. Právo navrhovať kandidátov mal každý poslanec zákonodarného zboru, po prijatí ústavného zákona č. 244/1998 Z. z. sa počet navrhovateľov zvýšil na osem. V súvislosti s vtedajšou voľbou hlavy štátu je potrebné poukázať na niekoľko dôležitých aspektov. Pri akte voľby prezidenta sa v prvom kole o priazeň uchádzali všetci navrhnutí kandidáti., ktorí spĺňali podmienky voliteľnosti. Ak ani jeden z nich nezískal požadovanú trojpäťtinovú ústavnú väčšinu, do druhého kola postúpili prví dvaja kandidáti s najväčším počtom získaných hlasov v prvom kole. Ak ani v druhom kole nezískal žiaden z nich potrebných 90 hlasov, celý proces volieb sa opakoval. Z toho teda vyplývalo, že počet hlasov

³ ústavnými zákonmi č. 244/1998 Z.z., č. 9/1999 Z.z., č. 90/2001 Z.z., č. 140/2004 Z.z. a zatiaľ naposledy ústavným zákonom č. 323/2004 Z.z..

⁴ pozri napr. Malová, D., Dolný, B.: *Parlamentná demokracia: vzťahy exekutívy a legislatívy*. In: Malová, D. (ed): *Parlamentná demokracia .Parlamente vo svete a na Slovensku*, s.12; Horváth, P.: *Funkcia prezidenta v ústavných systémoch*, s. 64

⁵ Drgonec, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár k novelizácii ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z.* Bratislava: Heuréka, 2001, s. 7

⁶ pri počte 150 poslancov parlamentu tak bolo potrebné získať hlas minimálne 90 poslancov

potrebných na zvolenie sa nemenil (t.j. neznižoval) ani pri opakovaných, ani pri nových voľbách.⁷

Jedným zo sporných bodov Ústavy Slovenskej republiky v pôvodnom znení z roku 1992 bol už spomínaný spôsob voľby hlavy štátu a dopady tohto systému na vtedajšie ústavné pomery. Zo spomenutých základných podmienok a predpokladov vyplýva, že potrebnú trojpätinovú väčšinu je možné považovať za tzv. tvrdú podmienku. V praktickej rovine to znamenalo, že vo všetkých prípadných sériách a ich kolách musel kandidát získať ústavnú väčšinu, inak sa celý proces musel opakovať, čo hlavne po ukončení mandátu Michala Kováča viedlo k tomu, že prezidentský úrad bol postihnutý devalváciou hodnoty. Nekonečné pokusy o zvolenie v poradí druhého demokratického slovenského prezidenta podnecovali diskusiu o tom, či vlastne takýto post Slovenská republika potrebuje.⁸

Až do prvej novelizácie ústavy v roku 1998⁹ hrozilo, že v prípade, ak pri pomerne dlhom časovom úseku na nepodarí obsadiť post hlavy štát žiadnym kandidátom, musí sa to nevyhnutne odraziť na fungovaní ústavného systému. V tejto súvislosti sa uvádza situácia pri vzniku samostatnej Slovenskej republiky začiatkom roku 1993, keď bolo zákonom vytvorené Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, ale keďže nebol obsadený post prezidenta, nemal kto vymenovať príslušného ministra.¹⁰

Pri rozložení politických síl v Národnej rade Slovenskej republiky začiatkom roka 1993, keď zo 150 mandátov malo HZDS 74, bolo nepravdepodobné, že by sa hlavou štátu stala osoba bez podpory tohto hnutia. Už vtedy sa črtajúce rozpory v HZDS okolo osoby Milana Kňažka spôsobili, že kandidátom najsilnejšieho politického subjektu sa nestal očakávaný posledný predseda československého Federálneho zhromaždenia Michal Kováč, ale jeho menovec Roman Kováč. HZDS však nedokázalo nájsť politickú dohodu s inými parlamentnými subjektami na to, aby jeho kandidát získal požadovanú väčšinu 90 hlasov na svoje zvolenie. 26. januára 1993 v prvom kole kandidovali a získal za HZDS Roman Kováč 69 hlasov, za Slovenskú národnú stranu Jozef Prokeš 27 hlasov, za Kresťanskodemokratické hnutie Anton Neuwirth 27 hlasov a za Stranu demokratickej ľavice Milan Ftáčnik 30 hlasov. V druhom kole dostal Roman Kováč 78 hlasov a Milan Ftáčnik 31. HZDS navrhlo do ďalších

⁷ pritom zaužívanou praxou v krajinách s parlamentnou formou vlády, kde sa voľba hlavy štátu koná na pôde zákonodarného zboru je taká, že potrebné kvórum na postupne znižuje – napr. v Českej republike alebo v Maďarsku

⁸ tento proces hľadania vhodného kandidáta sa často v komentároch prirovnával k voľbe posledného federálneho prezidenta.

⁹ ústavným zákonom č. 244/1998 Z. z.

volieb Michala Kováča. 12. februára 1993 mu vyjadrila podporu SNS a o dva dni aj Strana demokratickej ľavice. Na základe tejto podpory Michal Kováč v prezidentských voľbách 15. februára 1993 zo 148 hlasov získal 106, 20 sa zdržalo hlasovania, 19 bolo proti, 1 hlas bol neplatný a 2 poslanci nehlasovali.

Prehľad 1

Chronológia voľby prezidenta Slovenskej republiky v Národnej rade Slovenskej republiky

1. kolo

Kandidáti:

Štefan Markuš, na návrh Slovenskej demokratickej koalície

Juraj Hraško, za Stranu demokratickej ľavice

Augustín Kurek, návrh inicianý nezávislým poslancom Štefanom Kočným

Prvé skrutínium – 29. januára 1998

Štefan Markuš	34 hlasov
Juraj Hraško	22 hlasov
Augustín Kurek	14 hlasov

Druhé skrutínium – 6. februára 1998

Štefan Markuš	37 hlasov
Juraj Hraško	24 hlasov

2.kolo

Kandidáti:

Ladislav Ballek, za stranu demokratickej ľavice

Milan Fogaš, návrh inicianý nezávislým poslancom Štefanom Kočným

Prvé skrutínium – 5. marca 1998

Ladislav Ballek	49 hlasov
Milan Fogaš	5 hlasov

Druhé skrutínium – 19. marca 1998

Ladislav Ballek	50 hlasov
Milan Fogaš, kandidatúru stiahol	

3.kolo

Kandidáti:

Milan Sečánsky, za Hnutie za demokratické Slovensko

Brigita Schmögnerová, za Stranu demokratickej ľavice

Zdeno Šuška, návrh inicianý nezávislým poslancom Štefanom Kočným

Prvé skrutínium - 16. apríla 1998

Milan Sečánsky	59 hlasov
----------------	-----------

¹⁰ vtedy sa to vyriešilo vymenovaním štátneho tajomníka, ale vrcholným predstaviteľom rezortu je osoba príslušného ministra rokov

Brigita Schmögnerová	43 hlasov
Zdeno Šuška	5 hlasov

Druhé skrutínium – 30. apríla 1998

Milan Sečánsky	72 hlasov
Brigita Schmögnerová	47 hlasov

4.kolo

Kandidáti:

Vladimír Abrahám, návrh inicianý nezávislým poslancom Štefanom Kočnárom

Prvé skrutínium – 29. mája 1998

Vladimír Abrahám	13 hlasov
------------------	-----------

Druhé skrutínium – 9. júna 1998

Neuskutočnilo sa, pretože navrhovateľ Miroslav Kočnár stiahol svoj návrh späť

5. kolo

Kandidáti:

Otto Tomeček, za Hnutie za demokratické Slovensko, Združenie robotníkov Slovenska a Slovenskú národnú stranu

Prvé skrutínium – 9. júla 1998

Otto Tomeček	86 hlasov
--------------	-----------

Druhé skrutínium sa uskutočnilo v ten istý deň – 9. júla 1998

Otto Tomeček -	86 hlasov
----------------	-----------

Do ďalších kôl už žiadna parlamentná politická strana nenavrhol žiadneho svojho kandidáta, preto sa už žiadna ďalšia voľba hlavy štátu v parlamente neuskutočnila

Zdroj: SITA 15. 2. 1999

Priama voľba prezidenta

Pravdepodobne najvýznamnejšou zmenou pri postavení prezidenta v rámci prijatého ústavného zákona č. 9/1999 Z. z. je nový spôsob voľby hlavy štátu.¹¹ Výber bol presunutý z nepriamej voľby (prostredníctvom poslancov zákonodarného zboru) na priamu, občanmi Slovenskej republiky. Právo voliť prezidenta majú občania, ktorí majú právo voliť do Národnej rady Slovenskej republiky.¹² So samotnou zmenou spôsobu voľby sa zákonite zmenil aj okruh tých, ktorí sú oprávnení navrhovať kandidátov na funkciu hlavy štátu. Toto oprávnenie majú najmenej pätnásť poslanci parlamentu a kandidáta na prezidenta môžu navrhnúť aj občania, a to na základe petície podpísanej najmenej pätnásťtisíc občanmi. Tieto návrhy sa pritom odovzdávajú predsedovi Národnej rady Slovenskej republiky najneskôr 21 dní od vyhlásenia volieb. Ten vyhlasuje termín prvého kola priamej voľby hlavy štátu tak, aby sa uskutočnilo do 60 dní odo dňa ich vyhlásenia.

Ústava súčasne obsahuje podmienky, za ktorých je hlava štátu zvolená do úradu. Za prezidenta je v prvom kole zvolený ten kandidát, ktorý získa nadpolovičnú väčšinu platných hlasov všetkých oprávnených voličov. Ak ani jeden kandidát nezíska požadovanú väčšinu hlasov, koná sa do štrnástich dní druhé kolo volieb. Do druhého kola postupujú tí dvaja kandidáti, ktorí získali najväčší počet hlasov v kole prvom. V ňom je za prezidenta zvolený ten kandidát, ktorý získal najväčší počet platných hlasov zúčastnených voličov. Ide teda o posun z absolútnej na relatívnu väčšinu. Týmto sa zabezpečuje, že vždy bude zvolená hlava štátu a zabráni sa tak stavu, že Slovenská republika bude bez svojho prezidenta.

Ústava rieši aj prípad, ak medzi prvým a druhým kolom voľby hlavy štátu prestane byť jeden z kandidátov voliteľný, prípadne sa vzdá svojej kandidatúry v druhom kole. V takomto prípade nastupuje kandidát, ktorý v prvom kole volieb získal v poradí ďalší najvyšší počet platných hlasov. Toto riešenie zabraňuje možným politickým špekuláciám so vzdávaním sa v prospech niektorého z kandidátov. Ak však pre druhú kolo nie sú dvaja kandidáti, druhé kolo volieb hlavy štátu sa neuskutoční a predseda Národnej rady Slovenskej republiky vyhlási do siedmich dní nové voľby tak, aby sa uskutočnili do šesťdesiatich dní od

¹¹ podrobnosti k inštitútu priamej voľby prezidenta upravil zákon č. 46/1999 Z. z. o spôsobe voľby prezidenta Slovenskej republiky, o ľudovom hlasovaní a o jeho odvolaní a o doplnení niektorých ďalších zákonov

¹² v tomto zmysle každý občan Slovenskej republiky, ktorý v deň volieb dovŕšil vek 18 rokov a zdržiava sa v deň volieb na území Slovenskej republiky

ich vyhlásenia.¹³ V prípade, že sa o funkciu prezidenta uchádza iba jeden kandidát, tak bude za hlavu štátu zvolený, ak získa nadpolovičnú väčšinu platných hlasov zúčastnených voličov.

Prehľad 2

Prehľad výsledkov volieb prezidenta Slovenskej republiky v rokoch 1999 a 2004

Prezidentské voľby 1999 – výsledky 1. kola

Kandidát	Podiel platných hlasov (v %)
Rudolf Schuster	47,4
Vladimír Mečiar	37,2
Magda Vášáryová	6,6
Ivan Mjartan	3,6
Ján Slota	2,5
Boris Zala	1,0
Juraj Švec	0,8
Juraj Lazarčík	0,5
Ján Demikát	0,2
Michal Kováč (vzdal sa kandidatúry)	0,2

Zdroj: *Slovensko 1998-1999, Súhrnná správa o stave spoločnosti*, Bratislava: IVO, 1999, s. 138

Prezidentské voľby 1999 – druhé kolo

Kandidát	Podiel platných hlasov (v %)
Rudolf Schuster	57,2
Vladimír Mečiar	42,8

¹³ kandidát, ktorý sa vzdal v druhom kole, nemôže v najbližších voľbách znovu kandidovať – ide opäť o ustanovenie zabraňujúce špekuláciám kandidáta v druhom kole

Zdroj: *Slovensko 1998-1999, Súhrnná správa o stave spoločnosti*, Bratislava: IVO, 1999, s. 138

Prezidentské voľby 2004 – prvé kolo

Kandidát	Podiel platných hlasov (v %)
Vladimír Mečiar	32,7
Ivan Gašparovič	22,3
Eduard Kukan	22,1
Rudolf Schuster	7,4
František Mikloško	6,5
Martin Bútora	6,5
Ján Králik	0,8
Jozef Kalman	0,5
Július Kubík	0,4
Jozef Šesták	0,3
Stanislav Bernát	0,3
Ľubomír Roman – vzdal sa kandidatúry	0,1

Zdroj: Pravda, 5. 4. 2004

Prezidentské voľby 2004 – druhé kolo

Kandidát	Podiel platných hlasov (v %)
Ivan Gašparovič	59,9
Vladimír Mečiar	40,1

Zdroj: Pravda, 19. 4. 2004

V prijatej ústavnej zmene dochádza aj k úprave podmienok pre zvolenie prezidenta tak, že za hlavu štátu možno zvoliť každého občana Slovenskej republiky voliteľného do

Národnej rady Slovenskej republiky, čo si vyžaduje podmienku mať trvalý pobyt na území republiky. Zmenil sa tiež vek kandidáta z 35 na 40 rokov.

Prezident sa ujíma svojej funkcie zložením sľubu: „Sľubujem na svoju česť a svedomie vernosť Slovenskej republike. Budem dbať o blaho slovenského národa, národnostných menšín a etnických skupín žijúcich v Slovenskej republike. Svoje povinnosti budem vykonávať v záujme občanov a zachovávať i obhajovať ústavu a ostatné zákony.“¹⁴ do rúk predsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky, čo je rozdiel oproti minulosti, keď ho skladal do rúk predsedu Národnej rady Slovenskej republiky. Oproti pôvodnej verzii ústavy sa upravilo aj presné načasovanie ujímania sa nového prezidenta svojho úradu, a to na poludnie v deň, v ktorom sa končí mandát predchádzajúcej hlavy štátu. V prípade predčasného ukončenia volebného obdobia predchádzajúceho prezidenta je to na poludnie nasledujúceho dňa po oficiálnom vyhlásení výsledkov volieb hlavy štátu.

Týmto poslanci parlamentu tiež reagovali sa pôvodnú verziu Ústavy Slovenskej republiky, ktorá nestanovovala striktné okamih, kedy sa prezident ujímal svojho úradu. Táto nejednoznačnosť sa prejavila pri závere funkčného obdobia prvého prezidenta Michala Kováča. Predstavitelia vtedajšej koalície (HZDS, SNS a ZRS) považovali za začiatok plynutia lehoty výkonu prezidentského úradu deň jeho zvolenia. Michal Kováč však zaň považoval až deň zloženia sľubu prezidenta. Hoci nešlo o významnejší časový posun¹⁵, celý spor skončil na pôde ústavného súdu.

Ten rozhodoval o tom, či pojmy funkčné a volebné obdobie prezidenta sú totožné.¹⁶ Vo svojom rozhodnutí Ústavný súd Slovenskej republiky konštatoval,¹⁷ že volebné obdobie prezidenta a funkčné obdobie prezidenta Slovenskej republiky je totožné a začína sa odo dňa zloženia sľubu a končí uplynutím piatich rokov od jeho zloženia. V odôvodnení tohto rozhodnutia sa okrem iného uvádzalo, že počas celej existencie československého štátu sa ujímal svojho úradu zvolený kandidát až momentom zloženia sľubu.¹⁸ Pre nástup do funkcie prezidenta sa vyžaduje vo svete zloženie sľubu, preto samotná voľba nestačí a nemožno ju považovať za začiatok výkonu funkcie.

¹⁴ č. 104 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky

¹⁵ Michal Kováč bol zvolený Národnou radou Slovenskej republiky 15. februára 1993, slávnostný sľub zložil 2. marca 1993

¹⁶ Účastníkmi sporu boli ako predkladatelia skupina poslancov Národnej rady Slovenskej republiky a ako odporca prezident Slovenskej republiky. Návrh bol doručený ústavnému súdu 27. októbra 1997, uznesenie vo veci bolo vydané 10. decembra 1997

¹⁷ Uznesenie Ústavného súdu SR SP. ZN. II ÚS 65/97 z 10. decembra 1997, publikované v Zbierke zákonov SR pod č. 344/1997 Z. z. a v Zbierke nálezov a uznesení Ústavného súdu SR pod č. 27/97

¹⁸ pozri napr. § 58 ods. 1 zákona č. 121/1920 Zb. (ústava 1920), § 69 ods. 1 ústavného zákona č. 150/1948 Zb. (ústava 1948), čl. 63 ods. 2 ústavného zákona č. 100/1960 Zb. (ústava 1960), ako aj čl. 62 ods. 2 ústavného zákona č. 143/1968 Zb. (zákon o československej federácii)

Odvolaie prezidenta

Prijatá zmena ústavy zakotvila aj zmenu možnosti odvolania prezidenta pred ukončením funkčného obdobia. Do zmeny spôsobu voľby prezidenta zo skutočnosti, že hlava štátu bola volená prostredníctvom parlamentu, vyplývala v zmysle ústavy aj možnosť jeho odvolania trojpäťtinovou väčšinou všetkých poslancov. Dostávame sa ku spornému bodu. Hoci ústava taxatívne vymenúvala podmienky pre takúto možnosť – vyvíjanie činnosti smerujúcej proti zvrchovanosti a územnej celistvosti a k odstráneniu demokratického ústavného zriadenia republiky¹⁹ – toto ustanovenie mohlo politicky zasahovať do inštitútu prezidenta. Ak si porovnáme čl. 107 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého bolo možné prezidenta sťahovať len pre vlastizrada na základe obžaloby Národnej rady Slovenskej republiky, o ktorej rozhodoval Ústavný súd Slovenskej republiky, možno konštatovať, že v čl. 106 a 107 ústavy ich tvorcovia nedostatočne zabránili tomu, aby bolo možné osobu prezidenta prípadne až skompromitovať. Pri pohľade do Trestného zákona²⁰ vidíme, že z trestného činu vlastizrady môže byť uznaný za vinného občan Slovenskej republiky, ktorý v spojení s cudzou mocou alebo cudzím činiteľom spácha trestný čin rozvracania republiky, teroru, záškodníctva alebo sabotáže. Teda ten, kto v spojení s cudzím štátom alebo s nadštátnou organizáciou, resp. s cudzím činiteľom, vedený úmyslom rozvrátiť alebo poškodiť ústavné zriadenie, územnú celistvosť alebo obranyschopnosť republiky alebo zničiť jej samostatnosť

- zúčastní sa na násilných akciách proti republike alebo jej orgánom,
- iného úmyselne usmrť alebo sa o to pokúsi,
- zmocní sa rukojemníka s hrozbou, že ho usmrť alebo že mu spôsobí ujmu na zdraví alebo inú ujmu s cieľom vynútiť si splnenie podmienok poškodzujúcich ústavné zriadenie republiky,
- vydá ľudí do nebezpečenstva smrti alebo ťažkej ujmy na zdraví alebo cudzí majetok do nebezpečenstva škody veľkého rozsahu tým, že spôsobí požiar alebo povodeň alebo škodlivý účinok výbušnín, plynu, elektriky apod.,
- zneužijúc svoje postavenie, marí alebo sťažuje plnenie dôležitej úlohy štátneho orgánu, ozbrojených síl alebo ozbrojeného zboru, hospodárskej organizácie alebo inej inštitúcie,

¹⁹ Čl. 106 Ústavy SR (v pôvodnom znení do prvej novelizácie)

²⁰ Trestný zákon pod paragrafom 91 (vlastizrada) uvádza: „Občan Slovenskej republiky, ktorý v spojení s cudzou mocou alebo s cudzím činiteľom spácha trestný čin rozvracania republiky, teroru, záškodníctva alebo sabotáže, potresce sa odňatím slobody na dvanásť až pätnásť rokov alebo výnimočným trestom.“ Bližšie o rozvracaní republiky uvádza paragraf 92 ods. 1 Trestného zákona: „Kto v úmysle rozvrátiť ústavné zriadenie, územnú celistvosť alebo obranyschopnosť republiky alebo zničiť jej samostatnosť, zúčastní sa na násilných akciách proti republike alebo jej orgánom, potresce sa odňatím slobody na osem až dvanásť rokov.“

prípadne sa dopustí ďalšieho protiprávneho konania, tak ako je uvedené v ustanoveniach § 92 –97 Trestného zákona.²¹

Zmenou ústavy v roku 1999 sa tiež zrušilo oprávnenie Národnej rady Slovenskej republiky odvolať trojpäťtinovou ústavnou väčšinou hlavu štát, čo logicky vyplýva zo skutočnosti, že prezident už nie je volený týmto zákonodarným zborom. Prezidenta možno v súčasnosti odvolať z funkcie pred skončením volebného obdobia ľudovým hlasovaním, čo vyplýva z toho, že ho volia priamo občania. Ľudové hlasovanie o odvolaní prezidenta vyhlasuje predseda parlamentu na základe uznesenia zákonodarného zboru prijatého najmenej trojpäťtinovou (ústavnou) väčšinou všetkých poslancov Národnej rady Slovenskej republiky. Prezident je odvolaný zo svojho postu, ak za jeho odvolanie v ľudovom hlasovaní sa vyslovila nadpolovičná väčšina všetkých oprávnených voličov.

Týmto krokom sa dosiahla politická stabilita postavenia prezidenta, pretože na jeho prípadné odvolanie je potrebný nielen široký konsenzus v parlamente (vyjadrený ústavnou väčšinou všetkých poslancov), ale aj v celej spoločnosti. Tomu, aby prípadne zákonodarný zbor nesiahal k návrhom na odvolanie prezidenta v ľudovom hlasovaní príliš často, ale len v skutočne odôvodnenom prípade slúži aj klauzula, podľa ktorej ak by prezident nebol v takomto ľudovom hlasovaní odvolaný, rozpustí do tridsiatich dní Národnú radu Slovenskej republiky a začne mu plynúť nové volebné obdobie. Obdobne sa skracaie doba, po ktorej Ústavný súd Slovenskej republiky vyhlási, že funkcia prezidenta sa uvoľnila, z jedného na šesť mesiacov. Rovnako prezident sa môže kedykoľvek vzdať svojho úradu.

Zastupovanie hlavy štátu

Ústava Slovenskej republiky vo svojom znení z roku 1992 vymedzovala štyri alternatívy, pri ktorých mohlo dojsť k zastupovaniu hlavy štátu:

- 1) ak nie je prezident zvolený
- 2) ak sa funkcia prezidenta uvoľní a nie je ešte zvolený nová hlava štátu
- 3) ak ešte nezložil novozvolený prezident sľub
- 4) ak prezident nemôže vykonávať svoj úrad pre závažné dôvody.²²

V takomto prípade ústava zverovala určité právomoci do rúk vlády, ktorá mohla poveriť vykonávaním niektorých z nich svojho predsedu. Konkrétne išlo o právomoci ako

²¹ *Zo stanoviska kancelárie prezidenta Slovenskej republiky o vlastizrade*, Práca, 8. 11. 1995

²² čl. 105 Ústavy Slovenskej republiky (text z roku 1992 platný do prvej novelizácie ústavy v roku 1998)

dojednávania medzinárodných zmlúv, prijímanie a poverovanie vyslancov, udeľovanie amnestie, prechod hlavného velenia nad ozbrojenými silami automaticky na premiéra apod. Závažnejším javom však bolo ustanovenie ústavy o tom, že existovali vybrané právomoci prezidenta, ktoré v čase neobsadenia úradu hlavy štátu boli nevykonateľné.²³ Išlo o okruh nezastupiteľných právomoci – možnosť rozpustenia parlamentu v prvých šiestich mesiacoch od volieb v prípade, že tri razy po sebe nedojde ku schváleniu programového vyhlásenia vlády; podpisovanie zákonov; vymenúvanie a odvolávanie predsedu a ostatných členov vlády; vymenúvanie a odvolávanie vedúcich ústredných orgánov a vyšších štátnych funkcionárov v prípadoch, že tak ustanovoval zákon, ďalej vymenúvanie vysokoškolských profesorov a rektorov vysokých škôl, ako aj vymenúvanie a povyšovanie generálov.²⁴

Súčasná ústavná úprava je výsledkom postupných troch novelizácií pôvodného textu z roku 1992.²⁵ Právomoci prezidenta môžeme rozdeliť z pohľadu zastupovania do troch kategórií:

1. nezastupiteľné právomoci:
 - a) rozpustenie Národnej rady Slovenskej republiky
 - b) podpisovanie zákonov (v Zbierke zákonov vyjde zákon bez podpisu hlavy štátu)
 - c) udeľovanie vyznamenaní
 - d) udeľovanie milosti a amnestie
 - e) podávanie správ o stave Slovenskej republiky
 - f) právo vyžiadať si od vlády a jej členov informácie
2. právomoci zverené vláde:
 - a) zastupovanie Slovenskej republiky navonok
 - b) dojednávania a ratifikácia medzinárodných zmlúv
 - c) predkladanie medzinárodných zmlúv Ústavnému súdu Slovenskej republiky za účelom posúdenia ich súladu s ústavou
 - d) prijímanie, poverovanie a odvolanie vedúcich diplomatických misií
 - e) funkcia hlavného veliteľa ozbrojených síl (priamo predseda vlády)
 - f) vyhlásenie referenda
 - g) vrátenie zákona Národnej rade Slovenskej republiky na opätovné prerokovanie
3. právomoci zverené predsedovi Národnej rady Slovenskej republiky:
 - a) zvolávanie ustanovujúcej schôdze Národnej rady Slovenskej republiky

²³ čl. 105 Ústavy Slovenskej republiky

²⁴ išlo o právomoci prezidenta podľa čl.102 písm. d) až g) Ústavy Slovenskej republiky (1992 –1998)

²⁵ novelami Ústavy Slovenskej republiky ústavnými zákonmi č. 244/1998 Z. z., č. 9/1999 Z. z., a č. 90/2001 Z. z.

- b) vymenúvanie a odvolávanie predsedu vlády a jej ďalších členov, ich poverovanie vedením jednotlivých ministerstiev a prijímanie ich demisie
- c) vymenúvanie a odvolávanie vedúcich ústavných orgánov, vyšších štátnych funkcionárov a ďalších funkcionárov v prípadoch, ktoré ustanoví zákon
- d) vymenúvanie a odvolávanie rektorov vysokých škôl a vymenúvanie vysokoškolských profesorov
- e) vymenúvanie a povyšovanie generálov
- f) vypovedanie vojny na základe rozhodnutia parlamentu, uzatváranie mieru, na návrh vlády vyhlásenie vojnového stavu, vyhlásenie výnimočného stavu
- g) vymenúvanie a odvolávanie predsedu a podpredsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, generálneho prokurátora, troch členov Súdnej rady Slovenskej republiky, prijímanie sľubu sudcov, vymenúvanie a odvolávanie sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky, predsedu a podpredsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky, prijímanie sľubu sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky.

Z pohľadu stability politického systému pri neobsadení postu hlavy štátu bola najvýznamnejšia novelizácia v roku 1998, keď dovtedy neexistovala možnosť bez obsadenia prezidentského úradu prijať demisiu vlády (aj obligatórnu po ustanovujúcej schôdzi novej Národnej rady Slovenskej republiky) a tiež vytvoriť vládu novú. Takáto reálna možnosť bola na Slovensku v roku 1998, keď po ukončení funkčného obdobia prvého prezidenta Michala Kováča a nezvolení jeho nástupcu v parlamente by nemal kto uvedené úkony realizovať. Preto bola ešte poslancami funkčného obdobia Národnej rady Slovenskej republiky v rokoch 1994 –1998 prijatá uvedená novela. Zostavenie vlády Mikuláša Dzurindu na jeseň 1998, ktorú tvorili zástupcovia Slovenskej demokratickej koalície, Strany maďarskej koalície, Strany demokratickej ľavice a Strany občianskeho porozumenia, bolo už v kompetencii predsedu parlamentu Jozefa Migaša.

2. Právomoci prezidenta

Právomoci a kompetencie prezidenta Slovenskej republiky sú koncentrované v samostatnom článku 102 1 Ústavy Slovenskej republiky takto:

„(1) Prezident:

- a) zastupuje Slovenskú republiku navonok, dojednáva a ratifikuje medzinárodné zmluvy. Dojednávacie medzinárodných zmlúv môže preniesť na vládu Slovenskej republiky, alebo so súhlasom vlády na jej jednotlivých členov,
- b) môže podať na Ústavný súd Slovenskej republiky návrh na rozhodnutie o súlade dojednávanej medzinárodnej zmluvy, na ktorú je potrebný súhlas Národnej rady Slovenskej republiky, s ústavou alebo s ústavným zákonom,
- c) prijíma, poveruje a odvoláva vedúcich medzinárodných misií,
- d) zvoláva ustanovujúcu schôdzu Národnej rady Slovenskej republiky,
- e) môže rozpustiť Národnú radu Slovenskej republiky, ak Národná rada Slovenskej republiky v lehote šiestich mesiacov od vymenovania vlády Slovenskej republiky neschválila jej programové vyhlásenia, ak sa Národná rada Slovenskej republiky neuzniesla do troch mesiacov o vládnom návrhu zákona, s ktorým vláda Slovenskej republiky spojila vyslovenie dôvery, ak Národná rada Slovenskej republiky nebola dlhšie ako tri mesiace spôsobilá uznášať sa, hoci jej zasadanie nebolo prerušené a hoci bola v tom čase opakovane zvolávaná na schôdzu, alebo ak zasadanie Národnej rady Slovenskej republiky bolo prerušené na dlhší čas, ako dovoľuje ústava. Toto právo nemôže uplatniť počas posledných šiestich mesiacov svojho volebného obdobia, počas vojny, vojnového stavu alebo výnimočného stavu. Prezident rozpustí Národnú radu Slovenskej republiky v prípade, ak v ľudovom hlasovaní o odvolaní prezidenta nebol prezident odvolaný,
- f) podpisuje zákony,
- g) vymenúva a odvoláva predsedu a ostatných členov vlády Slovenskej republiky, poveruje ich riadením ministerstiev a prijíma ich demisiu; predsedu a ostatných členov vlády odvolá v prípadoch uvedených v čl. 115 a 116,²⁶

²⁶ Čl. 115 Ústavy Slovenskej republiky:

„(1) Ak Národná rada Slovenskej republiky vysloví vláde nedôveru alebo ak zamietne jej návrh na vyslovenie dôvery, prezident Slovenskej republiky vládu odvolá.

(2) Ak prezident Slovenskej republiky prijme demisiu vlády, poverí ju vykonávaním jej funkcie až do vymenovania novej vlády.“

Článok 116 Ústavy Slovenskej republiky:

„(1) Člen vlády je za výkon svojej funkcie zodpovedný Národnej rade Slovenskej republiky.

- h) vymenúva a odvoláva vedúcich ústredných orgánov, vyšších štátnych funkcionárov a ďalších funkcionárov v prípadoch, ktoré ustanoví zákon; vymenúva a odvoláva rektorov vysokých škôl, vymenúva vysokoškolských profesorov, vymenúva a povyšuje generálov,
- i) udeľuje vyznamenania, ak na to nespĺnomocní iný orgán,
- j) odpúšťa a zmierňuje tresty uložené súdmi v trestnom konaní a zahládza odsúdenie formou individuálnej milosti alebo amnestie,
- k) je hlavným veliteľom ozbrojených síl,
- l) vypovedá vojnu na základe rozhodnutia Národnej rady Slovenskej republiky, ak je Slovenská republika napadnutá alebo ak to vyplýva zo záväzkov z medzinárodných zmlúv o spoločnej obrane proti napadnutiu, a uzatvára mier,
- m) môže na návrh vlády Slovenskej republiky nariadiť mobilizáciu ozbrojených síl, vyhlásiť vojnový stav alebo vyhlásiť výnimočný stav a ich ukončenie,
- n) vyhlasuje referendum,
- o) môže vrátiť Národnej rade Slovenskej republiky zákon s pripomienkami do 15 dní od doručenia schváleného zákona,
- p) podáva Národnej rade Slovenskej republiky správy o stave Slovenskej republiky a o závažných politických otázkach,
- r) má právo vyžadovať si od vlády Slovenskej republiky a od jej členov informácie potrebné na plnenie svojich úloh,
- s) vymenúva a odvoláva sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky, predsedu a podpredsedu Ústavného súdu Slovenskej republiky, prijíma sľub sudcov Ústavného súdu Slovenskej republiky a sľub generálneho prokurátora,
- t) vymenúva a odvoláva sudcov, predsedu a podpredsedu Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, generálneho prokurátora a troch členov Súdnej rady Slovenskej republiky, prijíma sľub sudcov.

(2) Rozhodnutie prezidenta vydané podľa čl. 102 ods. 1 písm. c) a podľa písmena j), ak ide o udelenie amnestie, a podľa písmena k) je platné, ak ho podpíše predseda vlády

(2) Člen vlády môže podať demisiu prezidentovi Slovenskej republiky.

(3) Národná rada Slovenskej republiky môže vysloviť nedôveru aj jednotlivému členovi vlády; v tomto prípade prezident Slovenskej republiky člena vlády odvolá.

(4) Návrh na odvolanie člena vlády môže podať prezidentovi Slovenskej republiky aj predseda vlády.

(5) Ak demisiu podá predseda vlády, demisiu podá celá vláda.

(6) Ak Národná rada Slovenskej republiky vysloví nedôveru predsedovi vlády, prezident Slovenskej republiky ho odvolá. Odvolanie predsedu vlády má za následok odstúpenie vlády.

(7) Ak prijme prezident Slovenskej republiky demisiu alebo ak odvolá člena vlády, určí, ktorý z členov vlády bude dočasne spravovať veci člena vlády, ktorého demisiu prijal.“

Slovenskej republiky alebo ním poverený minister; v týchto prípadoch za rozhodnutie prezidenta zodpovedá vláda Slovenskej republiky.²⁷

3. Vzťah prezidenta a zákonodarnej moci

Vzťah prezidenta a parlamentu je daný rámcom parlamentnej formy vlády, ktorá je na Slovensku zakotvená. Napriek tomu možno konštatovať, že od prijatia Ústavy Slovenskej republiky po súčasnosť tieto vzájomné vzťahy prešli viacerými významnými variáciami.

Typickým znakom pre parlamentnú formu vlády je, že moc výkonná je podriadená moci zákonodarnej.²⁸ Pre hlavu štátu, ktorej inštitút je včlenený do výkonnej moci spolu s vládou, táto podriadenosť v súčasnosti neplatí.

Vo vládnom návrhu ústavy v roku 1992 však bol vzťah prezidenta a parlamentu formulovaný opačne – podľa navrhovaného čl. 101 ods. 4 mal byť prezident zodpovedný za výkon svojej funkcie Slovenskej národnej rade.²⁹ Aj dôvodová správa k vládnomu návrhu Ústavy Slovenskej republiky pri inštitúte prezidenta konštatovala, že „zodpovednosť prezidenta za výkon svojej funkcie Slovenskej národnej rade zvyrazňuje aj jeho ústavná povinnosť podávať slovenskej národnej rade správy o stave Slovenskej republiky a o závažných politických otázkach.“³⁰ Pri prijímaní ústavy na pôde zákonodarného zboru však bola táto dikcia vypustená.

Zvolávanie schôdzí a rozpúšťanie Národnej rady Slovenskej republiky

Tradičnou kompetenciou v parlamentnej forme vlády je právomoc prezidenta zvolávať ustanovujúcu schôdzu Národnej rady Slovenskej republiky. Táto právomoc je spresnená v časti venovanej zákonodarnej moci, v ktorej sa uvádza, že ustanovujúca schôdza parlamentu sa uskutoční do tridsiatich dní od oficiálneho vyhlásenia výsledkov volieb. Uvedené ustanovenie má v sebe aj poistku pre prípad, že by tak prezident neučinil (parlament by sa

²⁷ Otázkou právomocí prezidenta sa okrem citovaného článku venuje ústava aj v iných svojich ustanoveniach: čl. 82 ods. 2, čl. 87 ods. 2 a 3, čl. 95, čl. 96 ods. 2, čl. 110 ods. 1, čl. 111, čl. 112, čl. 115, čl. 116, čl. 125a ods. 2, čl. 125b ods. 2, čl. 129 ods. 2, ods. 3 a ods. 5, čl. 130 ods. 1 písm. b), čl. 134 ods. 2 a ods. 4, čl. 135, čl. 138 ods. 2, čl. 139, čl. 141a ods. 1 písm. c), čl. 145 ods. 1, ods. 3 a ods. 4, čl. 147 a čl. 150 ústavy – podľa Kura, A.:

Prezident v systéme štátnych orgánov Slovenskej republiky, s. 56

²⁸ viac v teoretickej časti tejto práce

²⁹ Orosz, L., Šimuničová, K.: *Prezident v ústavnom systéme Slovenskej republiky*, s. 57

³⁰ Chovanec, J.: *Ústava Slovenskej republiky – základný zákon štátu*, s. 379

zišiel na svojej ustanovujúcej schôdzi tridsiaty deň po vyhlásení oficiálnych výsledkov volieb).³¹ Pri prehľade právomocí prezidentov v rokoch 1918 – 1992 môžeme dospieť k záveru, že prezidenti mali vo vzťahu k zasadnutiam parlamentu často právomoci rozsiahlejšie, pretože zvolávali nielen ustanovujúcu schôdzu zákonodarného zboru, ale aj schôdze riadne a mimoriadne.³²

Keďže prezident je považovaný v krajinách s ustálenou parlamentnou formou vlády predovšetkým ako arbiter s cieľom byť aktívnym aktérom najmä v prípadoch ústavných a politických kríz, jeho ďalšie klasické oprávnenie rozpúšťať parlament, možno hodnotiť ako právomoc uplatňujúcu sa v podmienkach permanentnej krízy medzi vládou a parlamentom (resp. medzi politickými stranami zastúpenými v parlamente). Pri tomto inštitúte má hlava štátu svoje kompetencie obmedzené rôznymi časovými horizontmi:

- ak parlament v lehote šiestich mesiacov od vymenovania vlády neschválil jej programové vyhlásenie,
- ak sa parlament neuzniesol do troch mesiacov o vládnom návrhu zákona, s ktorým vláda spojila otázku dôvery,
- ak parlament nebol dlhšie ako tri mesiace spôsobilý uznášať sa, hoci jeho zasadnutia neboli prerušené
- ak zasadnutie parlamentu bolo prerušené na dlhší čas ako dovoľuje ústava.³³

V pôvodnej verzii ústavy z roku 1992 bolo toto oprávnenie zverené prezidentovi iba v prvom prípade, ostatné boli zakomponované v novelizácii v roku 1999. Všetky tieto alternatívy rozpustenia zákonodarného zboru sú viazané na konečné rozhodnutie prezidenta, pretože hlava štátu tak môže, ale nemusí urobiť v prípadoch, ktoré sú uvedené. Keďže pri naplnení ktorejkoľvek načrtnutej situácie by išlo s najväčšou pravdepodobnosťou o situáciu rovnajúcej sa krízovej situácii v ústavnom systéme, prezident ako arbiter by sa mohol rozhodnúť medzi hľadaním politického východiska, napríklad vytvorením novej vládnej koalície, alebo možnosťou rozpustenia zákonodarného zboru a vypísania nových predčasných parlamentných volieb. Týmto spôsobom by však zároveň zákonodarný zbor bol neschopný vykonávať svoje kontrolné právomoci, napríklad vysloviť vláde nedôveru. Ak by teda došlo k takejto situácii a prezident by sa rozhodol týmto spôsobom riešiť načrtnutú krízu, postavil by sa tak vlastne na stranu vlády, ktorá by mohla po isté obdobie, do vytvorenia

³¹ čl. 82 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky

³² pozri ustanovenia ústav z rokov 1920 a 1948

³³ v zmysle čl. 102 ods. 1 písm. e) Ústavy Slovenskej republiky

novej vlády po mimoriadnych parlamentných voľbách, vykonávať svoj mandát bez účinnej kontroly.

Časové obmedzenie tejto fakultatívnej právomoci rozpustiť Národnú radu Slovenskej republiky je viazané na obdobie posledných šiestich mesiacov funkčného obdobia hlavy štátu. Rovnako tak aj počas mimoriadnych situácií – vojny, vojnového stavu alebo výnimočného stavu.³⁴ Podľa dôvodovej správy k tejto úprave je zákaz rozpustenia zákonodarného zboru obvyklou poistkou v ústavách iných štátov. Pri mimoriadnych situáciách je prakticky nemožné zabezpečiť po rozpustení parlamentu slobodné demokratické voľby. Okrem toho pri mimoriadnych situáciách by nebolo možné zabezpečiť kontrolné právomoci zákonodarného zboru v čase, kedy by to bolo veľmi potrebné bez ohľadu na to, že zvolenie schôdze takéhoto orgánu by bolo veľmi zložité.³⁵

V jedinom prípade je rozhodnutie prezidenta o rozpustení Národnej rady Slovenskej republiky viazané na jeho obligatórnu povinnosť – v prípade, že sám nebol v ľudovom hlasovaní, na základe návrhu parlamentu, o odvolaní prezidenta odvolaný.³⁶

V doterajších politických reáliách Slovenskej republiky od svojho vzniku v roku 1993 neprišlo k situácií, keď by bolo možné uvažovať o riešení politickej a ústavnej situácie takouto cestou. Všetky doterajšie konflikty v rámci vzťahov koalície a opozície sa vyriešili tak, že nebola paralyzovaná činnosť Národnej rady Slovenskej republiky na dlhšie obdobie.

Podpisovanie zákonov a právo veta

Na rozdiel od právomoci československého prezidenta od roku 1960, slovenská hlava štátu nemala podľa ústavných právnikov priznané právo zákonodarnej iniciatívy.³⁷ Takáto právomoc bola explicitne vyjadrená vo vládnom návrhu ústavy, ale bola v počas schvaľovania jej textu vypustená.³⁸ Zostával však istý ústavný problém v tom, že v časti venovanej Národnej rade Slovenskej republiky sa uvádzalo, že návrh zákona môže podať výbor parlamentu, poslanci a vláda,³⁹ na strane druhej však prezident mal oprávnenie predkladať

³⁴ toto obmedzenie súvisiace s mimoriadnou situáciou v štáte bolo prijaté novelou ústavy č. 90/ 2001 Z. z.

³⁵ Drgonec, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár k novelizácii ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z.*, s. 153-154

³⁶ čl. 102 ods. 1 písm. e) Ústavy Slovenskej republiky

³⁷ pozri napr. Orosz, L., Šimuničová, K.: *Prezident v ústavnom systéme Slovenskej republiky*, s. 58 a Kura, A.: *Prezident v systéme štátnych orgánov Slovenskej republiky*, s. 64 - 66

³⁸ Orosz, L., Šimuničová, K.: *Prezident v ústavnom systéme Slovenskej republiky*, s. 58

³⁹ čl. 87 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (v pôvodnom znení)

zákonodarnému zhromaždeniu návrhy zákonov a iných opatrení.⁴⁰ Michal Kováč počas svojho volebného obdobia toto svoje právo nikdy nevyužil. V opačnom prípade by pravdepodobne nastala situácia, s ktorou by sa musel zaoberať ústavný súd a podať výklad v tejto otázke. Načrtnutý potencionálny ústavný problém si uvedomili aj zákonodarcia a oprávnenie hlavy štátu o predkladaní návrhov zákonov z ústavy vypustili.⁴¹

Možnosť vstupu prezidenta do legislatívneho procesu mu zaručuje právomoc podpisovať zákony a právomoc vrátiť parlamentu zákon s pripomienkami na opätovné prerokovanie.⁴² Podpis prezidenta pod zákonom je chápaný vo dvoch významoch: ako „prihlásenie“ sa ústavného činiteľa k zákonu a možnosť ovplyvnenia legislatívneho procesu.⁴³ Aj v rozsahu tejto právomoci došlo v rokoch 1993-1999 ku zmenám. Podľa pôvodnej verzie ústavy mal prezident relatívne právo veta nielen voči zákonom, ale mohol vrátiť na opätovné prerokovanie aj ústavný zákon.⁴⁴ Okrem tohto oprávnenia, ktoré záležalo na jeho rozhodnutí, bol povinný vrátiť parlamentu na opätovné prerokovanie aj zákon, ak ho o to požiadala vláda.⁴⁵ Toto ustanovenie sa do textu ústavy dostalo pravdepodobne ako kompenzácia za zrušenie práva veta pre predsedu vlády, ktoré bolo vo vládnom návrhu ústavy (bez zmienky v dôvodovej správe).⁴⁶ I. Palúš a E. Somorová na margo tejto skutočnosti konštatujú, že išlo o neštandardné riešenie, ktoré urobilo z prezidenta v tejto súvislosti poštára medzi vládou a parlamentom.⁴⁷ Nakoľko hlava štátu mala voči zákonom a ústavným zákonom právo relatívneho veta, na jeho prehlasovanie bolo potrebné na pôde parlamentu získať nadpolovičnú väčšinu všetkých poslancov (minimálne 76 hlasov), pri ústavnom zákone opätovnú ústavnú väčšinu (minimálne 90 hlasov). Aj keď zvýšené kvórum nevyplývalo z textu ústavy, bolo súčasťou rokovacieho poriadku parlamentu. Na druhej strane vzniká otázka, či prezident tým, že na prehlasovanie jeho veta je potrebné väčšie kvórum ako pri jeho prvom schválení, nie je až príliš vtiahnutý do legislatívneho procesu a či tak nie je porušená vyváženosť oprávnení jednotlivých orgánov v ústavnej štruktúre.

Aj túto problematiku upravila novelizácia ústavy z roku 1999. Na základe prijatých zmien boli vynechané ustanovenia o povinnosti prezidenta vrátiť na opätovné prerokovanie zákon v prípade, že ho o to požiadala vláda, ako aj samotná právomoc hlavy štátu vrátiť parlamentu v rámci práva veta schválený ústavný zákon. Vrátený zákon prezidentom spolu

⁴⁰ čl. 102 ods. 1 písm. o) Ústavy slovenskej republiky (v pôvodnom znení)

⁴¹ v rámci novelizácie ústavy ústavným zákonom č. 9/1999 Z. z.

⁴² čl. 102 ods. 1 písm. f) a čl. 87 ods. 3, resp. čl. 102 ods. 1 písm. o) a čl. 87 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky

⁴³ Kura, A.: *Prezident v systéme štátnych orgánov Slovenskej republiky*, s. 64

⁴⁴ čl. 102 ods. 1 písm. a) Ústavy Slovenskej republiky (pôvodná verzia)

⁴⁵ čl. 87 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky (pôvodná verzia)

⁴⁶ Orosz, L., Šimuničová, K.: *Prezident v ústavnom systéme Slovenskej republiky*, s. 58

s jeho pripomienkami môže byť chválený v pôvodnej podobe (bez akceptovania pripomienok prezidenta), neschválený ako celok alebo schválený v znení pripomienok hlavy štátu.

Inštitút relatívneho práva veta voči zákonom prijatým Národnou radou Slovenskej republiky bol v prvých dvoch funkčných obdobiach oboma prezidentmi pomerne často využívaný. Kým Michal Kováč ho využil v 38 prípadoch (z toho z vlastného rozhodnutia v 25 prípadoch, na požiadanie vlády v 9 prípadoch a v 4 prípadoch z rozhodnutia prezidenta aj vlády), Rudolf Schuster vrátil do parlamentu až 103 zákonov.⁴⁸

Prejavy prezidenta a podávanie správ o stave republiky

Prejavy politických predstaviteľov štátov patria k tradičným nástrojom súvisiacim s výkonom ich funkcie. Ich forma môže byť rozdielna – od vystúpenia na najrozličnejších stretnutiach, prostredníctvom listov, článkov v tlačných médiách, v televíznom alebo rozhlasovom vystúpení, po nástupe internetu aj prostredníctvom chatových diskusií. V súčasnosti, keď médiá tak výrazne ovplyvňujú verejnú mienku, aj prejavy hlavy štátu majú svoj špecifický význam a sú pozorne nielen sledované, ale aj analyzované.

Aj v tejto rovine sondovania zohráva dôležitú okolnosť typ formy vlády. V prezidentskom systéme, keď funkcia prezidenta okrem samotnej hlavy štátu v sebe zahŕňa aj šéfa vládneho kabinetu, môže mať prezident dokonca až ústavne zakotvenú povinnosť predstúpiť pred parlament a predniesť správu o stave krajiny. Ústava USA vo svojom článku II. odd. 3 taxatívne vymedzuje, že „prezident podáva vždy po určitom čase Kongresu správy o stave Únie a odporúča mu na zváženie také opatrenia ktoré pokladá za nevyhnutné a užitočné“.⁴⁹ V parlamentných formách vlády správa hlavy štátu o politickom vývoji spravidla podlieha ako ostatné akty hlavy štátu kontrasignácii predsedom vlády, a tak vláda preberá za ne aj politickú zodpovednosť. Príkladom môže byť trónna reč panovníka vo Veľkej Británii, ktorá obsahuje politický program pre nasledujúce obdobie. Autorstvo a zodpovednosť za ňu však prináleží premiérovi Vlády Jej Veličenstva.⁵⁰

⁴⁷ Palúš, I., Somorová L.: *Štátne právo Slovenskej republiky*, Košice: UPJŠ, 2002, s. 253

⁴⁸ Orosz, L., Šimuničová, K.: *Prezident v ústavnom systéme Slovenskej republiky*, s. 97

⁴⁹ *Ústava USA*, Vienna: Embassy of the United States of America, 1996, s. 8

⁵⁰ Tóth, R.: *Komparatívna politológia*, s. 57

Vo vzťahu k právomoci prezidenta predstúpiť pre poslancov zákonodarného zboru a predniesť správu o stave Slovenskej republiky a o závažných politických otázkach nedošlo počas trinásťročnej existencie slovenskej ústavy k žiadnym zmenám. Hoci ústava neurčuje časový interval pre hlavu štátu, kedy má podať správu o stave republiky, prax vykonávaná doterajšími prezidentmi je v intervale raz za rok. V teoretickej rovine by však prezident mohol predkladať správu o stave republiky aj častejšie, respektíve v dlhšom časovom horizonte ako jeden rok. Nejasný vzťah je aj ku formulácii právomoci prezidenta vystúpiť k dôležitým politickým otázkam, uváženie o tom, kedy nastali takéto dôvody, je na samotnej hlave štátu.⁵¹

Toto oprávnenie mali všetci prezidenti na území Československa, bez ohľadu na momentálne politické a spoločenské usporiadanie.⁵² Je typické pre hlavy štátov vo všetkých formách vlády, najmä však v prezidentom, parlamentnom a poloprezidentskom.⁵³ Na rozdiel od prezidenta Spojených štátov amerických, ktorý správu o stave Únie predkladá ako najvýznamnejší predstaviteľ výkonnej moci, hlava štátu v parlamentnej forme vlády svoju správu o stave krajiny formuluje predovšetkým ako svoj pohľad na stav vecí verejných a zároveň ako priestor na predkladanie svojich vízií.

V praktickej a ústavnej rovine predloženie správy o stave Slovenskej republiky prezidentom neznamena žiadny zásadný predel. Inštitút správ je výsledkom politickej tradície a nemá zásadnejší dosah na politickú scénu. Jednak je to spôsobené tým, že autorita prezidenta nie je na dostatočnej úrovni, samotné správy nemajú väčšiu vypovedaciu úlohu, ťažko ich možno prirovnávať k prejavom napríklad amerických alebo francúzskych prezidentov, ktorí v nich prinášajú zásadné hodnotenie situácie v krajine, ako aj silnú víziu. Prezident je predovšetkým symbolom krajiny do vnútra i navonok a ako taký nemá dostatočné ústavné a politické možnosti reálne ovplyvniť dianie na politickej scéne.

Doteraz bolo v Národnej rade Slovenskej republiky prednesených celkovo deväť správ o stave Slovenskej republiky – Michal Kováč predniesol štyri (marec 1994, september 1995, decembre 1996, február 1998), Rudolf Schuster tiež štyri (november 1999, máj 2001, jún 2002 a december 2003) a Ivan Gašparovič doteraz jednu (jún 2005). Napriek tomu, že všetky boli v zásade kritické voči druhej zložke výkonnej moci – vláde, zásadnejší význam mala iba

⁵¹ pozri napr. Kura, A.: *Prezident v systéme štátnych orgánov Slovenskej republiky*. s. 64

⁵² k tomu pozri bližšie časť venovanú historickému prehľadu právomocí prezidentov v rokoch 1918 - 1992

⁵³ porovnaj napr. s ústavami štátov Európskej únie in: Klokočka, V., Wagnerová, E.: *Ústavy štátů Evropské unie*, ale aj s Ústavou USA

prvá správa Michala Kováča prednesená 9. marca 1994. Stala sa následne základom na návrh na vyslovenie nedôvery vláde Vladimíra Mečiara.⁵⁴

Počas predkladania tejto správy okrem vopred pripravenej časti venovanej analýze spoločnosti sa vrátil prezident aj k otázkam vzťahu prezident - premiér a k príčinám črtajúcej sa politickej krízy. Videl ju v tom, že vládna moc stráca etickú legitimitu vďaka štýlu vládnutia Vladimíra Mečiara. Na margo vlády povedal: „Ak nie je vláda pravdivá, bude také skôr či neskôr celé obyvateľstvo... Pán premiér nie je ochotný partnersky spolupracovať a viesť korektný dialóg. Nedokáže zjednocovať rôznorodé zoskupenia občanov a znásobovať politickú energiu štátu. Vzhľadom na jeho podozrievavosť je schopný spolupracovať iba s ľuďmi, ktorí sú mu nejako zaviazaní.“ Napriek jeho slovám: “Nežiadam pána Mečiara, aby podal demisiu...” opozícia, vedomá si svojej prevahy, vyslovila predsedovi vlády nedôveru.⁵⁵

Takto vykonávaná právomoc predkladať parlamentu správy o stave republiky Michalom Kováčom však nezapadala do koncepcie prezidenta ako spojovateľa spoločnosti. To, že sa aktívne zapojil do politického zápasu medzi straníckymi subjektami a nepriamo svojím posolstvom inicioval odvolanie vlády, zamedzilo možnosti, aby sa stal autoritou pre celú spoločnosť a bol jej zjednocovateľom. Zvlášť v prípade, že spoločnosť bola v tom období hlboko rozdelená na dva tábory.⁵⁶ Angažovanie sa do každodennej politiky a vyjadrovanie svojich vlastných názorov na kroky vlády a vládnej koalície zvlášť po roku 1995, prinieslo skôr zvýšenú polarizáciu v spoločnosti.⁵⁷

Nasledujúce správy o stave republiky prednesené Michalom Kováčom od roku 1995 až do konca jeho funkčného obdobia boli rovnako kritické ako jeho prvá, ale vzhľadom na skutočnosť, že vládna koalícia (HZDS – SNS – ZRS) mala v parlamente vládnu väčšinu, nespôsobili už zmeny na politickej scéne. Krokom ku zvyšovaniu politickej kultúry nemožno hodnotiť ani postoj poslancov vtedajšej vládnej koalície a členov vlády, ktorí pravidelne ignorovali vystúpenia prezidenta v Národnej rade Slovenskej republiky.

Napäté vzťahy medzi vtedajšími predstaviteľmi parlamentnej väčšiny a prezidentom Michalom Kováčom mali vyústenie v návrhu na prijatie uznesenia, podľa ktorého „prezident nemá dôveru Národnej rady Slovenskej republiky“. Toto uznesenie bolo následne hlasmi 80

⁵⁴ 11.marca 2004 bola vláde Vladimíra Mečiara vyslovená Národnou radou Slovenskej republiky nedôvera 78 hlasmi poslancov

⁵⁵ bližšie Horváth, P.: *Prezident – spojovník alebo rozdeľovník spoločnosti na Slovensku?* Diplomová práca, Praha: FSV Univerzity Karlovy, 1997, citované podľa parlamentnej tlače č. 02-36/1994-PR:Správa o stave Slovenskej republiky

⁵⁶ v médiách sa vžilo označenie táborov na „mečiarovcov“ a „antimečiarovcov“

⁵⁷ k tomu napr. Malová, D., Dolný, B.: *Parlamentná demokracia: vzťahy exekutívy a legislatívy*. In: Malová, D. (ed): *Parlamentná demokracia .Parlamentsy vo svete a na Slovensku*; Tóth, R.: *Prezidentské voľby v SR 1999*, In: *Politické vedy* č. 2, roč. II, Banská Bystrica: FPV MV, 1999, s. 35 – 50

poslancov prijaté a to i napriek tomu, že nemalo oporu v ústave, podľa ktorej mohla v tom období odvolať prezidenta len Národná rada Slovenskej republiky ústavnou väčšinou minimálne 90 hlasmi, ak prezident vyvíja činnosť smerujúcu proti zvrchovanosti a územnej celistvosti Slovenskej republiky alebo činnosť smerujúcu k odstráneniu demokratického zriadenia.⁵⁸ Kroky, ktoré neboli štandardné vo vzťahu parlament – prezident v období rokov 1993 – 1998, tak môžeme nájsť na strane zákonodarného zboru, ako aj hlavy štátu.

Kvalitatívne iný vzťah bol medzi prezidentom a parlamentnom počas funkčného obdobia Rudolfa Schustera. Aj vzhľadom na úpravu kompetencií hlavy štátu v rokoch 1999 a 2001, ale predovšetkým preto, že už nebol takým výrazným činiteľom v každodennej politike a rešpektoval rozhodujúcu úlohu parlamentných politických strán a vládnej koalície ako takej.⁵⁹ Jednotlivé správy o stave republiky, ktoré predkladal Rudolf Schuster, už boli menej razantné a menej kritické voči vládnej moci ako v prípade Michala Kováča. Vyplývalo to najmä z toho, že prezident bol oficiálnym kandidátom vládnej koalície a teda by kritizoval vlastnú politickú garnitúru. K zostreniu vzťahov prišlo až pred voľbami v roku 2002 a najmä po nich, keď viaceré kroky hlavy štátu boli pravdepodobne podmienené jeho snahou o znovuzískanie mandátu na úrad prezidenta. Druhým dôvodom môže byť fakt, že ako predstaviteľ ľavého spektra vládnej koalície v rokoch 1998 – 2002, už po voľbách 2002, keď vládna koalícia bola vytvorená stredo-pravým spektrom politických strán, nemal v nej svojich reprezentantov. Posledný prejav o stave republiky, ktorý predniesol na pôde zákonodarného zboru 5. decembra 2003 už bol v znamení výraznej kritiky krokov vlády Mikuláša Dzurindu. Keďže však reálny význam a dopad na každodennú politiku týchto správ je prakticky nulový, správa sa stala iba historickým dokumentom.

⁵⁸ čl. 106 Ústavy Slovenskej republiky v znení z roku 1992

⁵⁹ Malová, D., Dolný, B.: *Parlamentná demokracia: vzťahy exekutívy a legislatívy*. In: Malová, D. (ed): *Parlamentná demokracia .Parlamentey vo svete a na Slovensku*, s. 25-28

4. Vzťah prezidenta v rámci výkonnej moci

Menovanie a odvolávanie členov vlády

Oprávnenie hlavy štátu vymenúvať o dovolávať členov vlády, ako aj predsedu vlády⁶⁰, vyplýva z kreovania parlamentnej formy vlády na Slovensku a z konštrukcií ústavného princípu del'by moci a vzájomných vzťahov medzi najvyššími ústavnými inštitúciami.

Na procese vytvorenia a existencie vládneho kabinetu sa podieľa v prvej fáze prezident vo forme menovania predsedu a následne na základe jeho návrhu aj ostatných členov vlády, na konci tohoto procesu je Národná rada Slovenskej republiky, ktorá vyslovuje vláde dôveru na základe vládou predloženého programového vyhlásenia.⁶¹

Výhradne na rozhodnutí prezidenta je z ústavného hľadiska len vymenúvanie predsedu vlády. Je autonómnosť je z pohľadu ústavy absolútna. Jediným kritériom je, aby ten, koho hlava štátu vymenuje za premiéra spĺňal kritériá štátneho občianstva Slovenskej republiky a podmienky voliteľnosti do Národnej rady Slovenskej republiky, teda najmä vek 21 rokov.⁶² Ad absurdum, predsedom vlády by sa mohol stať prakticky ktokoľvek na Slovensku. Hlavný princíp parlamentnej formy vlády, zvrchovanosť parlamentu nad vládou, však vyžaduje, aby prezident rešpektoval výsledky parlamentných volieb, resp. aktuálny stav rozloženia politických síl v parlamente, a predsedom vlády menoval osobnosť, ktorá je schopná získať v zákonodarnom podpore pre programové vyhlásenie vlády. Ďalšou zvyklosťou v parlamentnej forme vlády je poveriť zostavením vlády (čo v praxi neznamená ešte vymenovanie za predsedu vlády) predsedu najsilnejšieho parlamentného politického subjektu, v prípade, že by nebol úspešný, tak postupne ďalších v poradí. Treba ale zdôrazniť, že takýto postup je síce z politologického hľadiska logický, ale hlava štátu ním nie je viazaná. Skôr to môže vypovedať o stave politickej kultúry v danej krajine.

Vo vzťahu k vymenovaniu ostatných členov vlády už prezident nie je autonómny a musí vyhovieť návrhu predsedu vlády. V tomto bode nastala výrazná zmena oproti pôvodnej verzii ústavy. Podľa nej, aj v zmysle výkladu Ústavy Slovenskej republiky Ústavným súdom Slovenskej republiky,⁶³ prezident pri vymenúvaní ostatných členov vlády bol viazaný návrhom predsedu vlády. Táto viazanosť ale nebola absolútna, pretože prezident

⁶⁰ tieto právomoci hlavy štátu upravuje Ústava Slovenskej republiky vo svojich ustanoveniach v čl. 102 ods. 1 písm. g), čl. 110, čl. 111, čl. 115, čl. 116

⁶¹ v zmysle čl. 113 Ústavy Slovenskej republiky

⁶² čl. 110 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky

⁶³ išlo o návrh prezidenta na podanie výkladu čl. 111 a čl. 116 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky – rozhodnutie bolo zverejnené ako Uznesenie Ústavného súdu SR Sp. zn. I . ÚS 39/93 z 2. júna 1993, publikované v Zbierke zákonov SR pod č. 206/1993 Z. z. a v Zbierke nálezov a uznesení Ústavného súdu SR pod č. 5/93

síce nemohol vymenovať člena vlády na základe svojho uváženia a bez návrhu predsedu vlády, ale mohol predloženému návrhu aj nevyhovieť. Takýmto prípadom bolo odmietnutie Michala Kováča vymenovať v novembri 1993 na návrh predsedu vlády Vladimíra Mečiara Ivana Lexu na post ministra privatizácie. Vo svojom odôvodnení uviedol, že „nesplňa predpoklady, a pretože ho poznám i osobne, nemá moju dôveru.“⁶⁴

Obdobne takýto relatívne voľný mandát mal prezident aj v prípade návrhu na odvolanie člena vlády. Povinnosť odvolať člena vlády mu vyplývala z ústavy v prípadoch, že takémuto členovi vlády vyslovila nedôveru Národná rada Slovenskej republiky, resp. že podal demisiu. Ak však návrh na odvolanie člena vlády podal predseda vlády, v zmysle toho istého výkladu Ústavy Slovenskej republiky Ústavným súdom Slovenskej republiky,⁶⁵ bol prezident povinný sa zaoberať podaním premiéra, ale po posúdení okolností prípadu sa mohol rozhodnúť, či takémuto návrhu vyhovieť a člena vlády odvolať, alebo či návrhu predsedu vlády nevyhovie a člena vlády neodvolať.⁶⁶

Tento mechanizmus nie je typický pre parlamentnú formu vlády, v ktorej má premiér rozhodujúci vplyv na kreovanie svojej vlády (typickým príkladom je Veľká Británia). Prezident týmto spôsobom mohol nepriaznivo vplyvať na činnosť vlády a dokonca mohol byť príčinou aj vládnej krízy. Preto oprávnenie hlavy štátu posudzovať návrhy predsedu vlády na menovanie a odvolávanie jednotlivých členov vlády, a možnosť takémuto návrhu aj nevyhovieť, bola odstránená pri novelizácii Ústavy Slovenskej republiky tým, že slovné spojenie z pôvodného znenia článku ústavy číslo 111 „Na návrh predsedu vlády prezident Slovenskej republiky vymenúva a odvoláva ďalších členov vlády a poveruje ich riadením ministerstiev.“, bolo zmenené na formuláciu toho istého článku ústavy: “Na návrh predsedu vlády prezident Slovenskej republiky vymenuje a odvolá ďalších členov vlády a poverí ich riadením ministerstiev.“⁶⁷

V tomto kontexte však predsa len zostala jedna právomoc prezidenta pomerne silná. Ak hlava štátu odvolá člena vlády, až do vymenovania vlády určí ďalšieho člena vlády, ktorý bude dočasne spravovať uvoľnený rezort. V tomto prípade nie je prezident povinný vyhovieť predloženému návrhu premiéra.⁶⁸ Hoci ide o pomerne nevýznamnú a časovo ohraničenú záležitosť, môže byť politicky veľmi nepríjemná hlavne predsedovi vlády. Typickým

⁶⁴ Horváth, P.: *Prezident – spojovník alebo rozdeľovník spoločnosti na Slovensku?* s. 71

⁶⁵ detto ako poznámka 62

⁶⁶ toto podanie bolo iniciované návrhom predsedu vlády Vladimíra Mečiara na odvolanie člena vlády, ministra kultúry Milana Kňažka vo februári 1993. Prezident tomuto návrhu nakoniec z dôvodu možného odstúpenia premiéra vyhovel, ale obrátil sa na ústavný súd so žiadosťou o výklad ústavy

⁶⁷ www.zbierka.sk/ustava

príkladom je situácia z mája 2001, keď vtedajší prezident Rudolf Schuster po dovolaní ministra vnútra Ladislava Pittnera nevyhovel návrhu predsedu vlády Mikuláša Dzurindu, aby až do vymenovania nového ministra vnútra dočasne poveril riadením tohoto ministerstva práve Mikuláša Dzurindu. Na základe svojho rozhodnutia poveril touto funkciou ministra spravodlivosti Jána Čarnogurského.

Nezmenenými ustanoveniami ústavy zostali prípady odvolania vlády v prípade, že nedôveru celej vláde, alebo predsedovi vlády (čo má ten istý následok) vysloví parlament. Toto ustanovenie je typické pre parlamentnú formu vlády a nebolo by ani vhodné ho meniť. Ak teda vláde (alebo jej predsedovi) vysloví zákonodarný zbor nedôveru, prezident je povinný takúto politickú vôľu rešpektovať a vládu odvolať. Až do vymenovania novej vlády ju poverí vykonávať svoje právomoci.⁶⁹ Ten istý mechanizmus sa dodržiava aj v prípade, že vláda podá po ustanovujúcej schôdzi novozvolenej Národnej rade Slovenskej republiky tzv. obligatórnu demisiu.⁷⁰

Právomoci pri zasadnutiach vlády

Spoločnou črtou právomoci všetkých prezidentov vo vzťahu k vláde od roku 1920 bolo aj ich oprávnenie zúčastňovať sa na schôdzach vlády a možnosť predsedáť im. V takejto podobe sa toto oprávnenie dostalo aj do Ústavy Slovenskej republiky v roku 1992,⁷¹ čo bolo výsledkom zaradenia prezidenta do spoločnej hlavy s vládou v rámci výkonnej moci. Ak by prezident bol dôsledný a využíval by toto oprávnenie, do značnej miery by mohlo prichádzať ku konfliktným dejom – na čele vlády totiž stojí jej predseda, ktorý v parlamentnej forme vlády riadi a zodpovedá za činnosť vlády, čo je zvýraznené ústavne aj tým, že v prípade, ak je vyslovená nedôvera predsedovi vlády, automaticky to znamená pád celej vlády. Ten istý mechanizmus sa uplatňuje aj v prípade, že predseda vlády podá demisiu.

Na podklade politickej situácie na Slovensku v rokoch 1993 –1998, ktorá bola v znamení permanentného konfliktu medzi vtedajšími ústrednými predstaviteľmi výkonnej moci – prezidenta Michala Kováča a premiéra Vladimíra Mečiara, by do značnej miery bolo politologicky zaujímavé sledovať využívanie tohoto oprávnenia hlavy štátu. Ak by sa prezident zúčastnil rokovania vlády a požiadal o právo predsedáť jej, mohlo by tak navrhovať aj program jej zasadnutí. Keďže však prezident nie je členom vládneho kabinetu, o každom

⁶⁸ čl. 116 ods. 7 Ústavy Slovenskej republiky

⁶⁹ čl. 115 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky

⁷⁰ čl. čl. 117 Ústavy Slovenskej republiky

⁷¹ čl. 102 písm. r) Ústavy slovenskej republiky (1992)

jeho kroku, rovnako ako o návrhoch premiéra, by sa hlasovalo a s najväčšou pravdepodobnosťou by neprišlo k ich schváleniu.

Porušil by sa tým aj ďalší zo základných princípov parlamentnej formy vlády, a to zodpovednosť vlády voči parlamentu, nie voči prezidentovi, ako je tomu napríklad v poloprezidentských systémoch (V. republika vo Francúzsku). Vláda má vládnuť a prezident reprezentovať - aj takto možno charakterizovať parlamentný systém. Preto je z hľadiska politickej kultúry dobré, že ani počas krízy dôvery medzi zložkami výkonnej moci prezident Michal Kováč toto oprávnenie aktívne nevyužíval. Právo zúčastniť sa zasadnutia vlády, bez toho, aby jej predsedal, využil v rokoch 1993 – 1998 len dvakrát – v roku 1993 po svojom zvolení a v roku 1994 po nástupe vlády Jozefa Moravčíka. V oboch prípadoch išlo o ceremoniálne záležitosti.⁷² Aj vzhľadom na realie slovenskej politickej scény, ale aj v snahe dať prezidentské právomoci do súladu s teóriou parlamentnej demokracie, v rámci novelizácie ústavy v roku 1999 bolo odobraté toto oprávnenie hlave štát.

Vo vzťahu ku vláde prezidentovi zostala v zmysle toho istého článku možnosť vyžadovať si od vlády, alebo jej jednotlivých členov informácie, ktoré súvisia s výkonom ich funkcie. Neštandardné už vyššie spomínané vzťahy medzi vládou a prezidentom v období rokov 1993 – 1998 sa prejavili aj v nutnosti podať Ústavným súdom Slovenskej republiky výklad tohoto oprávnenia.⁷³ Išlo v ňom o posúdenie otázky ako sa premieta ústavná zásada spolupráce zložiek výkonnej moci (prezident, vláda) do uplatnenia ich právomocí. Z uvedeného výkladu vyplýva (a tento stav platí i v súčasnosti), že hlava štátu má oprávnenie vyžiadať si od vlády a jej jednotlivých členov správy patriace do ich pôsobnosti bez toho, aby bližšie špecifikoval ich účel. Na druhej strane však neexistuje lehota, v rámci ktorej má byť vyžiadaná správa doručená. Ústavný súd zdôraznil nutnosť normálne fungujúcich vzťahov medzi ústavnými činiteľmi. Tento výrok tak potvrdil aj tézu A. Kinga,⁷⁴ podľa ktorej skúmanie vzájomných vzťahov medzi zložkami moci nemožno obmedziť iba na ich ústavné vymedzenie, ale dôležitú úlohu zohrávajú aj ich konkrétni protagonisti.

⁷² Orosz, L., Šimuničová, K.: *Prezident v ústavnom systéme Slovenskej republiky*, s. 102

⁷³ Uznesenie Ústavného súdu SR sp. zn. I. ÚS 7/96 z 11. júla 1996, publikované v Zbierke zákonov SR pod č. 229/1996 Z. z. a v Zbierke nálezov a uznesení Ústavného súdu SR pod č. 12/96

⁷⁴ King, A.: *Modes of Executive-Legislative Relations: Great Britain, France and West Germany*. In: Norton, P. (ed.): *Legislatures*. Oxford: Oxford University Press, 1990, s. 236

Literatúra:

- Blahož, J., Balaš, V., Klíma, K.: *Srovnávací ústavní právo*. Praha: ASPI Publishing, 2003.
- Bútora, M., Hunčík, P. (ed.): *Slovensko 1995. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: Nadácia Sándora Máraiho, 1996.
- Bútora, M. (ed.): *slovensko 1996. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1997*. Bratislava: IVO, 1997.
- Bútora, M., Ivantyšin, M. (ed.): *Slovensko 1997. Súhrnná správa o stave spoločnosti a trendoch na rok 1998*. Bratislava: IVO, 1998.
- Bútora, M., Mesežnikov, G., Bútorová, Z. (ed.): *Slovenské voľby '98: Kto? Prečo? Ako?* Bratislava: IVO, 1998.
- Bútorová, Z., Bútora, M. (ed.): *Slovensko rok po. Cesty a križovatky nového štátu očami jeho obyvateľov*. Praha: SLON, 1994.
- Cabada, L., Dvořáková, V. a kol.: *Komparace politických systémů III*. Praga: VŠE, 2000.
- Coakley, J.: *Úloha hlavy štátu v súčasnej politice*. In: *Politologická revue* č. 1, 1998.
- Čič, M. a kol.: *Komentár k Ústave Slovenskej republiky*. Martin: Matica slovenská, 1997.
- Drgonec, J., Kvasničková, J.: *Mutácie ústavnosti. Vybrané ústavné inštitúty na Slovensku a vo svete*. Bratislava: IVO, 2000.
- Drgonec, J.: *Ústava Slovenskej republiky. Komentár k novelizácii ústavným zákonom č. 90/2001 Z. z.*. Bratislava: Heuréka, 2001.
- Dvořáková, V., Kunc, J.: *O prechodech k demokracii*. Praha: SLON, 1994.
- Gyrfášová, O., Kollár, M., Mesežnikov, G. (ed.): *Slovenské voľby '02. Výsledky, dôsledky, súvislosti*. Bratislava: IVO, 2003.
- Hloušek, V., Kopeček, L. (eds.): *Demokracie-teorie, modely, osobnosti, podmínky, nepriateľ a perspektivy demokracie*. Brno: Masarykova univerzita, 2003.
- Hloušek, V., Kopeček, L.: *Konfliktní demokracie. Moderní masová politika ve střední Evropě*. Brno: MPÚ, 2004.
- Horváth, P.: *Prezident – spojovník alebo rozdeľovník spoločnosti na Slovensku?* Diplomová práca, Praha: FSV Univerzity Karlovy, 1997.
- Horváth, P.: *Funkcia prezidenta v ústavných systémoch*. Bratislava: IVO, 2000.

- Horváth, P.: *Úvod do porovnávacej politológie*. In: Tóth, R. a kol.: *Úvod do politických vied*. Bratislava: Smaragd, 2005.
- Chovanec, J., Mozolík, P.: *Historické a štátoprávne korene samostatnosti Slovenskej republiky*. Bratislava: Procom, 1994.
- Chovanec, J.: *Ústava Slovenskej republiky – základný zákon štátu*. Bratislava: Procom, 2002.
- Klíma, K.: *Teorie veřejné moci (vládnutí)*. Praha: ASPI, 2003.
- Klíma, M.: *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Praha: Radix, 1998.
- Klokočka, V.: *Politická reprezentace a volby a reprezentace v demokratických systémech*. Praha: Aleko, 1991.
- Klokočka, V.: *Ústavní systémy evropských států*. Praha: Linde Praha, a.s., 1996.
- Klokočka, V., Wagnerová, E.: *Ústavy států Evropské unie*. Praha: Linde Praha, a.s., 1997.
- Kollár, M., Mesežnikov, G.: *Slovensko 2000. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2000.
- Kollár, M., Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2001. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2001.
- Kollár, M., Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti I*. Bratislava: IVO, 2002.
- Kollár, M., Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2002. Súhrnná správa o stave spoločnosti II*. Bratislava: IVO, 2002.
- Kollár, M., Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2003. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2003.
- Kollár, M., Mesežnikov, G. (ed.): *Slovensko 2004. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 2004.
- Kopeček, L.: *Stranický systém Slovenska*. In: Fiala, P., Herbut, R. a kol.: *Středoevropské systémy politických stran. Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. Brno: MPÚ, 2003.
- Kopeček, L. (ed.): *Od Mečiara k Dzurindovi. Slovenská politika a politický systém v prvém desetiletí samostatnosti*. Brno: MPÚ, 2003.
- Kováč, D.: *Dejiny Slovenska*. Praha: Lidové noviny, 1998.
- Krejčí, O.: *Kniha o volbách*. Praha: Victoria publishing, 1994.
- Kresák, P.: *Porovnávacie štátne právo*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1993.
- Kroupa, J. a kol.: *Soudobé ústavní systémy*. Brno: Masarykova univerzita, 2001.

- Kubát, M.: *Postkomunizmus a demokracie. Politika ve středovýchodní Evropě*. Praha: Dokořán, 2003.
- Kubát, M. a kol.: *Politické a ústavní systémy zemí středovýchodní Evropy*. Praha: Europlex Bohemia, 2004.
- Kura, A.: *Prezident v systéme štátnych orgánov Slovenskej republiky*. Komárno: KT s.r.o., 2003.
- Malová, D.: *Neľahká inštitucionalizácia parlamentnej demokracie na Slovensku*. In: Politologická revue, č. 1, roč. 4, 1998
- Malová, D., Dolný, B.: *Parlamentná demokracia: vzťahy exekutívy a legislatívy*. In: Malová, D. (ed.): *Parlamentná demokracia .Parlamentsy vo svete a na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004.
- Mesežnikov, G., Bútor, M.(ed.): *Slovenské referendum '97: zrod, priebeh, dôsledky*. Bratislava: IVO, 1997.
- Mesežnikov, G., Ivantyšin, M., (ed.): *Slovensko 1998 –1999. Súhrnná správa o stave spoločnosti*. Bratislava: IVO, 1999.
- Nolč, J.: *Ústava České republiky v otázkách a odpovědích*. Brno: Computer Press, 2004.
- Orosz, L., Šimuničová, K.: *Prezident v ústavnom systéme Slovenskej republiky*. Bratislava: VEDA, 1998.
- Palúš, I., Somorová E.: *Štátne právo Slovenskej republiky*. Košice: UPJŠ, 2002.
- Pavlíček, V. a kol.: *Ústavní právo a státověda I*. Praha: Linde Praha, a.s., 1998.
- Petőcz, K.: *Základy demokratických volebných systémov*. Bratislava: IVO, 1997.
- Posluch, M., Cibulka, E.: *Štátne právo Slovenskej republiky*. Bratislava: Heuréka, 2003.
- Svatoň, J.: *Vládní orgán moderního státu. Jeho původ, význam a vývoj v některých evropských zemích*. Praha: Doplněk, 1997.
- Szomolányi, S., Mesežnikov, G. (ed.): *slovakia: Parliamentary elections 1994*. Bratislava: Slovak Political Science Association, 1995.
- Szomolányi, S.: *Kľukatá cesta Slovenska k demokracii*. Bratislava: Stimul, 1999.
- Szomolányi, S. (ed.): *španielsko a Slovensko. Dve cesty k demokracii*. Bratislava: Stimul, 2002.
- Tóth, R.: *Koncepcia politického systému*. Bratislava: ÚRSRVT SR, 1998.
- Tóth, R.: *Prezidentské voľby v SR 1999*. In: Politické vedy č. 2, roč. II, Banská Bystrica: FPV MV, 1999, s. 35 – 50.

Tóth, R.: *Politické strany*. Trnava: UCM, 2002.

Vodička, K., Cabada, L.: *Politický systém České republiky. Historie a současnost*.

Praha: Portál. 2003.